

הלכות שבת סימן שמו

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ה]

אף-על-גב דהוי פסיק ר'שה בדרבנן⁽⁸⁾.

סי' קצו אות ג) שהוא מפני שהאדם רק מעורר את הכלב, אך את פעולת הרדיפה עושה הכלב לדעת עצמו, ולכן אין הפעולה מתייחסת אל האדם. והוסיף הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"א פט"ו ס"ק ב עמ' קכח), שכן מסאר בשו"ע לקמן (סי' שכד סי"ג) שמותר להעמיד בהמה על גבי עשבים מחוברים בשבת, אף על פי שגורם הוא שהיא תתלוש אותם כדי לאכלם, מפני שעושה היא מלאכה זו להנאתה.

ובשו"ת שבט הלוי (ח"נ סי' נב אות ב) כתב, שהואיל ואין האדם עושה כלום בשעת רדיפת הכלב, אלא רק משהו אותו לפני שמתחיל לרדוף, אין הוא נחשב כמחמר, כיון שאין איסור משום מחמר אלא כשאדם עושה את המעשה בשותפות עם הבעל חיים.

עוד טעם כתב בשו"ת אבני נזר (שם אות ד) שאין המשטה נחשב כמחמר, כיון שבמחמר אין ספק שלא תלך הבהמה מחמתו, מה שאין כן במשטה, שאין האדם שותף עושה המלאכה על ידי הכלב, כיון שאין האדם שיישג את החיה ויתפסנה.

וכאשר הכלב שייך למשטה, כתב בשו"ת אבני נזר (שם) שמלכד איסור צידה, אסור לו לשטותו משום דין שכיתת בהמותו, המבואר בשו"ע לעיל (סי' רמו ס"ג, וסי' רסו ס"א). אכן, בשו"ת שבט הלוי (שם) צידד שלא נאמר דין זה כשהבעל חיים עושה את המעשה להנאתו, והוסיף, שגראה שאין צריך האדם לשמור את כלבו שלא יצד בעלי חיים בשבת, ולדינא נשאר בצ"ע.

ולחכמים חתול לחדר שנמצא בו עכבר, דעת הגר"נ קרליץ (שם) שמותר, מפני שאין האדם מגרה את החתול לרדוף אחרי העכבר, אלא הוא עושה כן מעצמו, אכן, לגבי פתיחת דלת מלכודת עכברים בפני חתול, כתב המנחת שבת (על קצו"ש סי' פ ס"ק קע) בשם עקרי הדיט (אורח סי' יד ס"ק כט), שבספר טל אורות הסתפק שמה חייב הפותח משום נטילת נשמה.

12) ואף אם אב מלאכת צידה הוא רק באופן שעושה אדם מעשה מלאכה בידיים [ראה מה שכתבנו לעיל (ס"ק א)], כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ג סי' נב אות א) שבתולדת מלאכת צידה אין צורך שיעשה מעשה בידיים, ובפרט שגראה שבמלאכת צידה, נחשב הדבר כגוף המלאכה אף כשאנו עושה מעשה בידיים ממש, כמבואר בשו"ע להלן (סי' לגבי היושב על הפתח).

[משנ"ב ס"ק יא]

וְעַיִן פְּרִי־מַנְדִּים מֵהַ שְׂפֹתַי בְּפֶה⁽¹³⁾.

13) שם (א"א ס"ק ה) כתב, שאם אין כוונתו לצוד על ידי כלב בתור משחק, אלא עושה כן מחמת שמתפרנס הוא מן הציד, יתכן שמותר [וכן חילק בשו"ת נדע ביהודה י"ד מהדו"ת סי' י לגבי אדם הציד חיות].

[משנ"ב ס"ק יב]

גַּם־כֵּן לֹא חָשִׁיב צִידָה⁽¹⁴⁾.

14) ובטעם הפסוק בצידת דבר שאין במינו ניצוד, כתב בשו"ת אבני נזר (אורח סי' קט אות ז) שכיון שכצידה לא נעשה שינוי בגוף החיה, אם כן יסוד המלאכה הוא במה שהחיה נעשית ברשותו, ולכן כשאין לאדם תועלת בכניסת חיה לרשותו, כגון בדבר שאין במינו ניצוד, נחשב הדבר כאילו לא בא כלום לרשותו, אלא כאילו מנע בעל חיים מלצאת ממקומו כדי שלא יפריע ויזיק לו. [ראה קרית ספר פ"י מזהל שבת הכ"ד שכתב שכל שהיה ניצוד במשכן נחשב דבר שבמינו ניצוד], ומין הניצוד רק אצל גוים, משמע כח" הריטב"א (שבת קו, ב ד"ה וחכמים) שנחשב הוא כדבר שבמינו ניצוד [וראה להלן (ס"ק יג) בשם רש"י]. וכן כתב הגר"ח קניבסקי (שיח השדה קונטרס קרני חגבים סי' ו), וכן דעת הגר"נ קרליץ (תורת המלאכות הצד ס"ק ג).

ולענין צידה באדם, מבואר ברמ"א לקמן (סי' שלט סי"ה) שלא נאסר לתפוס אדם ולהכניסו לבית הסוהר אלא משום שאסור לזון בשבת, ולגבי אדם המשך במילואים עמוד 41

8) ובטעם הודוהר, ביאר הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"א פט"ו ס"ק ב) שהואיל ואין הוא צד את הבעל חיים צידה גמורה בסגירת חולת, אלא רק מצמצם את מקומו ומקרב את צידתו, לא אסור חכמים מעשה זה כשאין כוונתו לכך, ומטעם זה, לסגור בעל חיים בחדר מסוים, כשאין כוונתו אלא שלא יכנס לחדר אחר, דעתו (שם) שמותר, כיון שאין כוונתו לצמצום מקומו.

מאידך, הקצות השלחן (סי' קכא בדי"ש ס"ק טו) ביאר, שמותר לסגור את הדלת מפני שהותר פסיק ר'שא דלא איכפת ליה באיסור דרבנן במקום צער.

[משנ"ב ס"ק ז]

דְּהֵינָּה דְּרָבָן לְהַשְׁמִיט פְּשָׁמְרָאִישִׁין דְּאֶדָם⁽⁹⁾.

9) ובעלי חיים אשר אינם נשמים בשעה שהם ישנים, אלא נתפסים מיד, דעת הגר"שיו איערבך (מאור השבת ח"א מכתב ג' אות ב) שלא נאסר לצודם בשנתם אלא מדרבנן.

[משנ"ב ס"ק ט]

אָבֵל אֶסְרוּ⁽¹⁰⁾.

10) ולהוציא כינים מבגדיו ולזרוקן, כתב השו"ע להלן (סי' שמותר, וביאר התהלה לודד (ס"ק יא) שאין בכך איסור צידה, משום שקל לתופסן ואין הן מחוסרות צידה ולפיכך יש להתיר לעשות כן כיון שאין במינן ניצוד. דעת הגר"שיו איערבך (שולחן שלמה ס"ק ב) שאין בהן בכלל איסור צידה משום שתפיסת בעלי חיים אינה נחשבת לצידה אלא כאשר קשה לתופסם, מה שאין כן בכינים שקל לתופסן וכל הנירחה היא למוצאן. וכן הורה (שש"כ פכ"ז הע' קנר) לגבי בעל חיים שהולכו איטי כגון נמלה או צב, ומחמת כן נתפס הוא בקלות, שמותר לתפסו, אך לא יתפסנו ביד, משום איסור מוקצה [וראה מה שכתבנו להלן (ס"ק כח) לגבי הצב הנזכר בתורה]. והוסיף, שכן מבואר בתוס' ר"ד (חגיגה יא, א) לגבי שבלול, שאין תפיסתו נחשבת כצידה, ובקור אורה (שבת קז, ב ד"ה ויש עוד) מבואר, שכל בעל חיים שאין בו איסור נטילת נשמה, אין בו איסור צידה. וכן משמע בשו"ת אבני נזר (אורח סי' קפט אות א).

מאידך, רבינו ירוחם (נתיב יב ח"י קפ פ ע"ג) מבאר שהצד תולעים וחלזונות חייב, למרות שהילוכם איטי, וקל מאד לתפסם. וכן הורה הגר"נ קרליץ (תורת המלאכות הצד ס"ק ק) שחייבים על צידת בעל חיים שהילוכו איטי, מפני שזה הוא כוחו, וכשנתפס מצטמצמת חירותו, וכן דעת הגר"שיו אלישיב (ארחות שבת ח"א פ"ד הע' כא) שאסור לתפסו. דעת הגר"ש וואנר (קובץ מבית לוי ח"ו עמ' ג) שאף על פי שמסתבר שאין איסור לתפוס צב שבמינו מדאורייתא, שהרי רומה הוא לחיגר, ואין זה הצב שדברה עליו התורה, מ"מ אסור לתפסו מדרבנן, ולשפוך מים, או חומר אחר, סביבות נמלים, כדי שלא יתפשטו בבית, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"א פט"ז ס"ק ב) שמותר, אף לדעות שצידת בעל חיים איטי אסורה, משום שהנמלים הם דבר שאין במינו ניצוד, ובצידה דרבנן יש לחקל כשנחשבים כמצודים לגמרי בכל מצב, ולכן מותר לצמצם את מקום חיותם.

ובמקום שיש הרבה זבובים, ויכול בקלות לתפוס חלק מהם, אך אם יבין לתפוס זבוב מסוים, יתכן שלא יוכל לתפסו, הסתפק הגר"שיו איערבך (שש"כ שם הע' קג) אם נחשבים הם כמצודים, כשאנו מכיין לתפוס זבוב מסוים.

[משנ"ב ס"ק י]

הֵי נָק צִידָה מִדְּרַבָּנָא⁽¹¹⁾ וכו', שֶׁנֶּן דְּרָבָן הַצִּידִים⁽¹²⁾.

11) והטעם שאין המשטה נחשב גם כמחמר, בכך שגורם שיעשה הכלב מלאכה, כמבואר לעיל (סי' רסו ס"ק א), כתב בשו"ת אבני נזר (אורח

הלכות שבת סימן שמו

המשך מעמוד קכו

שאין הכרח שימות מיד בשעת פגיעת החץ, ובאותה שעה נשללה ממנו חירותו, ואם אירע שמת מיד, יתחייב שתיים, משום צידה ומשום נטילת נשמה, וכן דעת הגריש אלישיב (ארחות שבת ח"א פ"ד הע' ג), שבארפן זה מלבד איסור נטילת נשמה, עובר הוא גם על איסור צידה. מאידך, הגרשיז אויערבך צידד (שולחן שלמה ס"ק ט אות כ-ג), שהזורק חץ על בעל חיים והורגו, על איסור צידה אינו עובר, מפני שעל ידי מעשה זה הבעל חיים אינו נחשב כיצוד, כיון שמת.

[ביה"ל ד"ה און]

משום שעיניקם מתעוררות והשיבי כנצודין⁽¹⁷⁾ וכו', אין דרך צידה כנצוד⁽¹⁸⁾. משמע שאסור לצודם לכתחילה, אלא שאם צד, הרי הוא פטור. אמנם, לקמן (סי' תצ"ז ס"ק יז) כתב שתרנגולים שעיניהם מתעוררות בלילה, מותר לצודם ביום טוב אף לכתחילה. ובאר הגרשיז אויערבך (שש"כ פכ"ז הע' קמ"ד), שבשבת הם מוקצה ולכן אסור לצודם, מה שאין כן ביום טוב. שמונת לשוחטם ולאוכלם.

(18) וללחוש על נחשים ועקרבים, כדי שלא יהיו יכולים לזוז ממקומם ולהזיק, כתב לקמן (סי' שכ"ח ס"ק קמ"ג) שמונת, מפני שזו אינה צידה טבעית. ובאר הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"א פט"ו ס"ק ב עמ' קכג), שמשמע זה אין הדבר אסור מדאורייתא, והטעם שהותר ולא נאסר מדרבנן הוא מפני מניעת ההזיק. והקלות יעקב (ב"ק סי' מה אות ב) ביאר, שהלחישה נחשבת כמעשה הנעשה בלאחר יד, והטעם שלא נאסר הדבר מדרבנן הוא מפני שעל דברים הנעשים בדרך סגולה לא גזרו חכמים. והגר"ח קניבסקי כתב (דרך אמונה פ"א מהל' שמיטה יו"ב הל' ה"ז, ביה"ל ד"ה סוקרין), שבשבת הקפדה התורה שאדם יגזר ולא יעשה מלאכה, ולכן לחישה, שאין בה שום מלאכה, לא נאסרה. ונחש שלחשו עליו, ורצה האדם לתופסו, הסתפק הגר"נ קרליץ (שם) אם מותר, שהרי יש תועלת בצידו, מפני שהלחש נמוג במשך הזמן, ולכן יתכן שאסור לתופסו מדרבנן.

[ביה"ל ד"ה הוי]

דומיא דמאי דאיתא בתוספתא דאם צדו אחד ונתנו לחברו, השני פטור⁽¹⁹⁾. ולענין איסור, דעת הגר"נ קרליץ (תורת המלאכות צד ס"ק פג) שמכלב שצד לא נאסר לקחת, אך מיד אדם שצד אסור לקחת, מפני שרק כשעבר הראשון על איסור צידה, נאסר על השני להמשיך את פעולתו [וראיתו הביה"ל מהתוספתא היא רק לענין הפטור מדאורייתא].

הלכות שבת סימן שיו

המשך מעמוד קלא

והגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ב פל"ד ס"ק ב עמ' ריט) ביאר, שבקשר העשר להתקיים והאי שלא תועיל דעת הקושר שלא לקיימו, ולכן בסנדל של איש אחד לא תועיל דעת הקושר להתירו, אלא שסנדל של שני אנשים נחשב כמציאות חדשה שבה הרגילות היא לקושר קשר שאינו של קיימא, והקשר בסנדל זה אינו נקרא כלל עשוי להתקיים.

(9) וכן קשר שדרך העולם לקיימו ליותר מיום אחד, ואילו דעת הקושר להתירו בו ביום, דעת הגר"נ קרליץ (איל משולש עמ' קמ"ד) שאסור לקושר, שאף בו יש לילך אחר מנהג העולם. אמנם בקשר שדרך העולם לקושרו לזמן מוגבל, ודעת הקושר שלא להתירו לעולם, משמע בהקדמת המשגיב שהולכים אחר דעת הקושר ונחשב בקשר של קיימא.

הרצה לברוח ולעגן את אשתו, כתב המשגיב שם (ס"ק יד) שמוותר לחובשו.

ולענין פריסת מצודה כדי לתפוס תינוק הטובע, כתב בספר קובץ (על הרמב"ם פ"י משבת ה"ב) שהיא תולדה של מלאכת צידה, וצידד בשו"ת אבני נזר (ארו"ח סי' קפט אות כב) שאין נהגת צידה אלא בתינוק, מפני שמשונו אל אביו, ולא באדם גדול, שאינו משיבו אלא לעצמו ולחיו. וכן דעת הגרשיז אויערבך (שש"כ פכ"ז הע' ק"ב) שאין איסור צידה באדם, מפני שהוא נמצא תמיד בחברת בני אדם, ואינו מעלה ברעתו לברוח מהם, ובזרחה הוא רק מפני שפסטים ושטרים.

הוסיף, שפריסת רשת לאדם טובע אינה נחשבת צידה, מפני שרצונו של הטובע שיתפסוהו, ועוד, שבעודו טובע גם בלי זה אין לו חירות ושלטון על עצמו. אכן העיר (ח"ג שם), שהאגלי טל (בזרד ס"ק יא בח"ה) הסתפק שמא נהג איסור צידה אף בדגים מתים, אף על פי שאין להם חירות כלל, מפני שצד אותם מהים העומד לשוטפם, אכן שו"ת הברכה מבני אדם ומתבודד ביערות ומדברות, יש לדון שנחשב כדבר שמינו ניצוד.

[משגיב ס"ק יג]

[כן מן משמע מהפ"א סעיף קטן ו⁽¹⁵⁾ וכו', והרמב"ם אין סובר כן⁽¹⁶⁾]. ובביאור הטעם שאין הדברים נחשבים דבר שבמינו ניצוד, אף על פי שרגילים להשתמש בהן לצורך עשיית דבר, כתב בשו"ת אבני נזר (ארו"ח סי' קפט אות כא), שהואיל ובעל כרחו צריך להניחן לצאת בימות החמה כדי למצור מהפריחים שבשדה, על כן אין הדרך לצודן לצוד. והגר"נ קרליץ ביאר (חוט שני ח"א פט"ו ס"ק ב עמ' קכג), שכיון שאין שימוש לאדם בגוף הדבורים, אלא רק בפעולת יצירת הדבר, ולצורך זה צריכות הן להיות חופשיות, אם כן אף כשהוא צד אותן, אין מטרתו ותכליתו לצודן ולתופסן אלא כדי לשחררן בבורת, ולכן אינן נחשבות דבר שבמינו ניצוד.

(16) ובביאור הטעם שלדעת הרמב"ם חכמים אינם נחשבים כדבר שבמינו ניצוד, ביאר הגר"נ קרליץ (שם), שהוא מפני שאין הדרך לצודם ולאחר מכן להורגם, אלא הדרך היא להורגם מיד, ואילו מלאכת צידה אינה אלא כשצד ובכך מונע את חירות הבעל חיים בעודו חי. והוסיף, שדגים, אף על פי שמוציאים אותם מן המים, ועומדים הם למות, מ"מ נחשבים הם כדבר שבמינו ניצוד, כיון שבשעה שמוציאים אותם מהמים עדיין לא מות. אמנם למעשה, דעתו (תורת המלאכות הצד ס"ק קכא) שאין הלכה כרמב"ם בזה, והזורק חץ על בעל חיים והורגו, חייב משום צידה, כיון

איסור לעשותו אפילו מדרבנן [וראה מה שכתבנו להלן (ס"ק כט)].

(7) שם מבאר בגמ' (שבת ק"ב, א) שסנדל השיוך לשני אנשים מותר לקושר בשבת, כיון שהרגילות היא שבכל יום מתירים וקושרים מחדש, שכשלו בשבוע האחד עושה בו קשר לפי מידתו, וכשלו בשבוע האחר, מתיר הוא את הקשר שעשה חבירו ועושה קשר חדש לפי מידתו.

(8) היינו, שאין ללמוד משם שכשדעת הקושר להתירו באותו היום שוב אין הקשר נחשב של קיימא, משום ששם מדובר באנשים שיש להם סנדל בשותפות וכן היא הרכם של אנשים אלו. ובביאור הדבר כתב הבית מאיר (ס"א) ששם אין זה רק שדעתו של הקושר להתיר את הקשר, אלא שהמציאות שהסנדל של שני אנשים ושניהם צריכים ללבושו מכריחה שהקשר יעשה לזמן מוגבל, וכל קשר שמצד עושה הקשר הוא מוכרח להיות נותר אינו נחשב של קיימא.

